

गौडीय-गौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

श्रीश्रीकृष्णाभिषेकः

—: वा :—

श्रीश्रीकृष्णजन्मतिथिसनानविधिः ।

श्रीपाद श्रीरूपगौस्वामि-विरचितः ।

श्रीहरिदास दासेन प्रकाशितः ।

[नवद्वीप-हरिवोलकुटीरतः]

४५७ श्रीचैतन्याब्दः

सर्वस्वत्वं सुरक्षितं]

[मूल्यं सप्रमेमाचरणं

सूचना ।

श्रीश्रीसनातन-गोस्वामि-पादानां विनिदेशतः श्रीश्रीरूपगोस्वामिभिर्विरचितोऽयं ग्रन्थः साम्प्रतं श्रीश्रीगुरुगौराङ्गकृपया मुद्रापितः । ऋग्वेदस्य शुक्लयजुर्वेदस्य च मन्त्रैरेवास्य कलेवरं प्रायशः संभूषितमिति यथास्थानं व्यक्तीभावि । श्रीकृष्णजन्माष्टमी स्नानविधिरेवात्र विस्तरतो लिखितः । श्रीवृन्दावने श्रीश्रीराधारमणस्याभिषेकश्चानेनैव विधानेनाद्यावधि प्रचलित आस्ते । यद्यपि श्रीग्रन्थोऽयं श्रीकृष्णाभिषेकविधावेव प्रयोक्तव्यस्तथापि स्थलविशेषे किञ्चित् परिवर्त्तनं संघटय्य देवतान्तराणामपि अभिषेकोऽनेनैव विधानेन सुष्ठु सम्पत्स्येतेति निर्णेतव्यं सुधीभिः ।

वैदिकमन्त्राणामधुना यथायथमुच्चारणाशक्तवाहुदात्तादिस्वरचिह्नानि न प्रदर्शितानीति मन्तव्यं । श्रीश्रीराधारमणसेवाधिकारि-श्रीलवनमालीलाल गोस्वामिनां पुस्तकद्वयं तथा केशिघटस्थश्रीराधिकानाथ-गोस्वामिनां ग्रन्थागारस्यैकं दृष्ट्वाऽस्य पाठोद्धारः कृतः । शोधनविषये प्रयत्नातिरेकेऽपि कुत्रचित् स्थलानं सञ्जातमिति वैदिकमन्त्राणां निर्दिष्टस्थलानि दृष्ट्वा शोधनीयं मर्षणीयञ्चेति सप्रश्रयं याचते मतिमन्दोऽयं दीन आश्रवः ।

* श्रीश्रीगौराङ्गगदाधरौ विजयेताम् *

श्रीकृष्णभिषेकः ।

मत्वा वृन्दाश्वीनाथौ प्रभूणां विनिदेशतः ।
लिख्यते शास्त्रलोकाभ्यां कृष्णजन्मतिथे विधिः ॥ १ ॥
अथ पूर्वाह्णे सप्तम्यां स्नानवेदी-परिष्क्रियां ।
कुर्यान्मङ्गलवादिनैर्गीतपूर्वकमङ्गने ॥ २ ॥
तत्पुरो दीर्घिकाकारं लघिष्टं खातमाचरेत् ।
रोपयेत् कदलीस्तम्भानस्याः कोण-चतुष्टये ॥ ३ ॥
रक्तैस्तान् सप्तधा सूत्रैः सर्वतः परिवेष्टयेत् ।
चन्द्रातपं तदुपरि विस्तार्य नवचित्रितम् ॥ ४ ॥
पताकारोपणं सुष्ठु कुर्यात्तद्विक्चतुष्टये ।
मङ्गलानि च वस्तूनि स्थापयेत्तत्र सर्वतः ॥ ५ ॥
अथ प्रातः सतां वृन्दैः कृष्णजन्माष्टमीदिने ।
नृत्य-कोर्तन-वादित्र-सङ्कुले कौतुकोत्तरे ॥ ६ ॥
दीप-मङ्गलकुम्भाद्यैर्वेद्यामुज्ज्वलिताकृतौ ।
शुद्धि-न्यासादि-पूर्वाङ्गकर्मनिर्वाह-पूर्वकम् ॥ ७ ॥
कृष्णस्य विजयं कुर्याच्चन्द्र-चामर-सेवितं ।
'पुनन्तु मे'त्युक्त्वा कुर्यात्ततोऽत्र स्वस्तिवाचनं ॥ ८ ॥

पुनन्तु मां देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि
जातवेदः पुनीहि माम् ॥ (ऋग्वेद ७-२-१८-२७)

तथाऽस्य कर्मणः पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु ।

ॐ पुण्याहं । ॐ पुण्याहं । ॐ पुण्याहं ॥

२]

गौडीयगौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

उद्गातेव शकुने साम गायसि । ब्रह्मपुत्र इव सबनेषु शंससि ।
घृषेव बाजी शिशुमती रपीत्या सर्वतो नः । शकुने भद्रमावद ।
विश्वतो नः शकुने पुण्यमावद ॥ (ऋ १।८-१२-२)

अस्य कर्मणः स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्तु । आयुष्मते स्वस्ति ।

ॐ स्वस्ति । ॐ स्वस्ति । ॐ स्वस्ति ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्ध-
श्रवाः स्वस्ति नः पुषा विश्ववेदाः । स्वस्ति न स्तादर्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति
नो बृहस्पति र्दधातु ॥ (ऋ १।६-१६।६)

अस्य कर्मणो ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ।

ॐ ऋध्यताम् ॐ ऋध्यताम् ॐ ऋध्यताम् ॥

ऋध्याम स्तोमं सनुयाम वाजमानो सन्त्रां सरथेहोष यातम् ।

यशो न पक्कं मधु गोष्वन्तरा भूतांशो अश्विनोः काममप्राः ॥

(ऋ ८।६।२।११)

कुर्यात् 'प्राच्यै दिश' इति दिग्वन्धं श्वेत-सर्षपैः ।

प्राच्यै दिशे स्वाहा । अर्वाच्यै दिशे स्वाहा । दक्षिणायै दिशे
स्वाहा । अर्वाच्यै दिशे स्वाहा । प्रतीच्यै दिशे स्वाहा । अर्वाच्यै दिशे
स्वाहा । उदीच्यै दिशे स्वाहा । अर्वाच्यै दिशे स्वाहा । ऊर्वायै
दिशे स्वाहा । अर्वाच्यै दिशे स्वाहा । दिशः प्रदिश आदिशो विदिश
उद्दिशो दिग्भ्यः स्वाहा । (शुक्ल यजुः २२।२४)

'अपसर्पन्तु ये मूता ये भूता भुवि संस्थिताः ।

ये भूता विघ्नकर्तार स्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥' इति भूतानपसारयेत् ।

घटस्य स्थापनं कुर्यात्तत्तन्मन्त्रैर्विधानतः ॥ ६ ॥

'भूरसीति' स्पृशेद् भूमिं.....

भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री ।
पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृथ्वं पृथिवीं मा हिथ्वंसीः ॥ (शुक्लयजुः १३।१८)

धान्यं 'धान्यमसीति' च ।

धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा
दीर्घामनुप्रसिति मायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्ता-
त्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयोसि । (शुक्लयजुः १।२०)

‘आजिघ्रेति’ घटं न्यस्य...

आजिघ्र कलशं मह्या त्वा विशन्तिवन्दवः । पुनरूर्जा निवर्त्तस्व
सा नः सहस्रं धुत्तो रुधारा पयस्वती पुनर्माविशताद्रयि (शुक्लयजुः ८।४२)

‘वरुणस्येति’ वै जलं ॥ १० ॥ दत्त्वा

वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कन्धसर्जनीस्थः । वरुणस्य
ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋतसदनमसि । वरुणस्य ऋतसदनमासीद ।
(शुक्ल यजुः ४।३६)

तत्र न्यसेत् दृश्य ‘मश्वत्थेवे’ति पञ्चपङ्क्तवं ।

अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वो वसतिः कृता गोभाज इत् किला-
पथ यत् सनवथ पूरुषं । (ऋ ८.५.८.५)

‘याः फलिनी’ रिति फलं...

याः फलिनी या अपफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः । बृहस्पति
प्रसूता स्ता नो मुञ्चत्वथंहसः ॥ (ऋ ८.५.१०.१५)

पुष्पं तु ‘भीश्च ते’ इति ॥ ११ ॥

श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ
व्यात्तं । इष्णन्निषाणामुम्म इषाण सठ्वर्लोकं म इषाण ॥ (शुक्ल
यजुः ३१।२२)

‘गणानां त्वे’ति मन्त्रेण गणेशं तत्र पूजयेत् ॥ १२ ॥

गणानां त्वा गणपतिथं हवामहे । प्रियाणां त्वा प्रियपतिथं
हवामहे । निधीनां त्वा निधिपतिथं हवामहे वसो मम । आह
मजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् ॥ (शुक्ल यजुः २३।१६)

४]

गौडीय-गौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

अथ संकल्पः—ॐ विष्णुः ॐ तत्सदद्य भाद्रे मासि कृष्णे पक्षे
अष्टम्यान्तिथौ अमुकगोत्रः अमुकदेवशर्मा श्रीकृष्णप्रीतिकामः श्रीकृष्णस्य जन्म-
महोत्सवैर् महापूजा-पूर्वक-महाभिषेकमहं करिष्ये ।

“अवतार-सहस्राणि करोषि मधुसूदन !
न ते संख्यावताश्रणां कश्चिज्जानाति वै भुवि ॥
देवा ब्रह्मादयो वापि स्वरूपं न विदुस्तव ।
अतस्त्वां पूजयिष्यामि मातुरुत्सङ्ग-संस्थितं ॥
वाञ्छितं कुरु देवेश ! दुष्कृतं चैव नाशय ।
कुरुष्व मे दयां देव ! संसारार्त्तिभयापह ॥” इति प्रार्थयेत्

अथासनादिना कृष्णं पाद्याध्याचमनैरपि ।

सेवेत मधुपर्केण पुनराचमनेन च ॥ १३ ॥

पाद्यादि दीपान्तं “ॐ यज्ञेश्वरायेति” प्रत्येकं पठेत् ।

ॐ यज्ञेश्वराय यज्ञसम्भवाय यज्ञपतये गोविन्दाय नमो नमः ॥ इति

(पाद्यं श्यामाक-दूर्वाञ्ज-विष्णुकान्ताभि रिक्ष्यते ।

तिल-सर्षप-पुष्पाणि गन्ध दूर्वाक्षता स्तथा ॥ १४ ॥

यवाः कुशाग्रमित्येतदध्याष्टकमुदीरितम् ॥

जाती-लवङ्ग-कङ्कोलैर् नतमाचमनीयकं ।

घृतं दधि तथा क्षौद्रं मधुपर्को विधीयते ॥ १५ ॥

आज्यमेकपलं ग्राह्यं दध्ने स्त्रिपलमेव च ।

मधुनः पलमेकन्तु मधुपर्कः स उच्यते) ॥ १६ ॥

‘हिरण्यगर्भ’ इत्यादीन् नव मन्त्रान् जपं स्ततः ।

कृष्णं निर्मलं पिष्टदीपावल्या सुदृश्यया ॥ १७ ॥

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्त्ताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।

स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १

य आत्मदा वलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।

यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ २

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव ।
य ईशो अस्य द्विपद श्रुतुष्वपदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३
यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया सदाहुः ।
यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ४
येन द्यौ रूपा पृथिवी च दृष्टा येन स्वः स्तभितं येन नाकः ।
यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ५
यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने ।
यत्राधिसूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ६
आपो ह यद् बृहती विश्वमायन् गर्भं दधाना जनयन्ती रग्निं ।
ततो देवानां समवर्त्तासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ७
र्याश्च आपो महिना पर्य्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्ती र्यज्ञं ।
यो देवेष्वधिदेव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ८
मा नो हिंसी जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यधर्मा जजान ।
य आपश्चन्द्रा बृहती जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ९
(ऋ ८. ७।३।१-९)

ततः स्तिलैः स्तमुद्वर्त्य मूर्द्धानं दिव' इत्युक्त्वा ।

मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निं ।
कविं सप्तजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥
(ऋ ४।५।६।१)

स्नापयेत्तं 'तिलोसीति' तिलपिष्टजलैः स्ततः ॥ १८ ॥

तिलोसि सोमदेवत्यो गोसवो देवनिर्मितः ।
प्रयत्नमद्भिः पृक्तः सुधया पुष्टजा पितॄन् लोकान् प्रीणाहि नः स्वाहा ॥

तद् वस्त्रं परिवर्त्याथ स्थिरं तत्र निवेशयेत् ।

ततः स्तं स्नापयेच्छुद्धे 'वरुणस्येति' वारिभिः ॥ १९ ॥

वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनीस्थः, वरुणस्य

६]

गौडीयगौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋतसदनमसि वरुणस्य ऋतसदनमासीद ।
(शुक्ल यजुः ४ ३६) तत्वायामि ब्रह्मणा वन्दमान स्तदाशास्ते यज-
मानो हविर्भिः । अहेङ्मानो वरुणेह वोध्युरुशथं स मा न आयुः
प्रमोषीः । (शुक्ल यजुः १८।४६) वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वा-
भिरुतिभिः । कुरुतां नः सुराधसः ॥ (शुक्ल यजुः ३३ ४६)

स्नापयेत् पञ्चगव्येन तत्तन्मन्त्रयुजा ततः ।

(गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकं ।

अमीभिर्वस्तुभिः षड्भिः पञ्चगव्यमिति स्मृतम् ॥ २०)

गायत्र्यादाय गोमूत्रं (गायत्री तु प्रसिद्धा)

‘गन्धद्वारेति’ गोमयं ।

गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीं ।

ईश्वरीं सर्वभूतानां त्वामिहोपह्वये श्रियम् ॥

‘आप्यायस्वेति’ वै दुग्धं ।

आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृषण्यां ।

भवा वाजस्य संगथे ॥ (ऋ १।६ २२।१६)

‘दधिक्रावूणेति’ वै दधि ॥ २१ ॥

दधि क्रावणो अकारिषं जिष्णो रश्वस्य वाजिनः ।

सुरभि नो मुखा करत् प्रण आयूथंषि तारिषत् ॥ (ऋ ३।७ १३ ६)

‘तेजोऽपीति’ घृतं तत्र

तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि । धामनामासि प्रियं देवानामता-
धृष्टं देवयजनमसि । (शुक्ल यजुः १।३१।३-४)

‘देवस्य त्वा’ कुशोदकं ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनो वाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां ।
सरस्वत्यौ वाचो यन्तुर्यन्त्रिये दधामि बृहस्पते ष्ठा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि
आनये जुष्टं गृह्णामि अग्नोषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥ (शुक्ल यजुः ६।३०)

तत्तन्मन्त्रयुजा पञ्चामृतेन स्नपनं ततः ॥ २२

दुग्धं दधि घृतं क्षौद्रं सितेत्यमृतपञ्चकम् ॥ तत्परिमाणं लेख्यं

“पयः पृथिव्यां” पयसि

पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः पय-
स्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥ (शुक्ल यजुः १८।३६)

दध्नि पूर्वोक्तमेव हि । घृतं घृतेति हविषि ।

घृतं घृतपावानः पिवत वसां वसापावानः पिवतांन्तरिक्षस्य
हविरसि स्वाहा । दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशो दिग्भ्यः
स्वाहा । (शुक्ल यजुः ६।१६)

‘मधुवाता’ मधुन्यपि ।

मधुवाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वी नः सन्त्वोषधीः
मधु नक्तमुतोषसो मधुमत् पार्थिवं रजः ॥ मधु द्यौ रस्तु नः पिता ॥
मधुमान्नो वनस्पति मधुमाँ अस्तु सूर्यः । माध्वी गाँवो भवन्तु नः ॥
(ऋ १।६।१७।६-८)

‘अपां रसमुद्वयसं’ सितायां मन्त्र ईरितः ॥ २३

अपां रसमुद्वयसं सूर्यो सन्तं समाहितं । अपां रसस्य यो
रस स्तं वो गृह्णाम्युत्तममुपयाम गृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वां जुष्टतमं । (शुक्ल यजुः ६।३)

अभिषिच्योष्णतोयेन ‘सप्तते अग्ने’ति माधवं ।

सप्त ते अग्ने समिधः सप्तजिह्वाः सप्त ऋषयः सप्तधाम प्रियाणि ।
सप्त होत्राः, सप्तधा त्वा यजन्ति । सप्तयोनी राष्ट्रणस्व घृतेन स्वाहा ॥
(शुक्ल यजुः १७।७६)

‘या ओषधी’ रिति प्रोत्या लिम्पेत सर्वोषधीद्रवैः ॥ २४

(सुरामांसीवचाकुष्ठं शैलेय रजनीद्वयं ।

शटीचम्पकमुस्तञ्च सर्वोषधिगणः स्मृतः ॥)

८]

गौड़ीयगौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

तत्र मन्त्रः — या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्य स्त्रियुगं पुरा मनैनु
वभ्रूणा महं शतं धामानि सप्त च । (ऋ ८।१।८।१)

‘या ओषधी’रिति ततो महौषधियुताम्भसा ।

(सहदेवी वचा व्याघ्री वल्ता चातिवला तथा ।

शङ्खपुष्पी तथा सिंही सूर्यावर्त्ता तथाष्टमी ॥

महौषध्यष्टकं ह्येतन्महास्तानेषु योजयेत् ॥) २५

तत्र मन्त्रः—या ओषधीः सोमराज्ञी वर्द्धीः शतविचक्षणाः ।

‘ता मह्यमस्मिन्नासनेऽछिद्राः शर्म यच्छतेति’ * ॥

‘सुमङ्गलीति’ मन्त्रेण मङ्गलद्रव्यैः पूजयेत् । २६

(मङ्गलद्रव्याणि यथा — पद्मकं रोचना दूर्वा दर्भं पिञ्जलमेव च ।

जातिपुष्पं कुन्दपुष्पं मङ्गलानि निवेशयेत् ॥)

तत्र मन्त्रः—ॐ सुमङ्गलीरियं वधू रिमां समेत पश्यत । सौभा-
ग्यमस्यै दत्वायाथास्तं वि परेतन ॥ (ऋ ८।३।२६)

‘आब्रह्मन्निति’ मन्त्रेण ततो वीजाष्टकेन च ।

(यव-गोधूम-नीवार-तिल-श्यामाक-शालयः ॥

प्रियङ्गवो ब्रीहयश्च वीजाष्टकमिदं स्मृतं ॥ २७)

मन्त्रः — आब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः
शूर इषव्यो तिष्याधी महारथो जायतां दोग्धो धेनु वीढानद्वानाशुः
सतिः । पुरन्धिर्योपा जिष्ण रथेष्टाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो
जायतां निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो न ओषधयः
पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् । (शुक्ल यजुः २२।२२)

हिरण्याक्षो’ति मन्त्रेण पावमानीभिरेव वा ।

स्नापयेद्रत्न-तोयेन रत्नं मुक्तादिकं भवेत् ॥ २८

हिरण्याक्षः सविता देव आगादथद्रत्नानि दाशुषे वीर्याणि ।

* तासां त्वमस्युत्तमारेण कामाय शं हृदे ॥ (ऋ ८.५।११।१६)

पावमानीः स्वस्त्ययनी सुदुघाहि घृतश्चुतः । ऋषिभिः संभृतो रसो
ब्राह्मणेष्वमृतं हितं । पावमानी दिशन्तु न इमं लोकमथो अमुं ।
कामान् समर्द्धयन्तु नो देवैर्देवीः समाहिताः । येन देवाः पवित्रे-
णात्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनन्तु मां ।
प्राजापत्यं पवित्रं शतो द्यामं हिरण्यमथं तेन ब्रह्मविदो बयं पूतं ब्रह्म
पुनीमहे । इन्द्रः सुनीति सहमा पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः
समीच्या यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मां जातवेदा मूर्जयन्त्या पुनातु ।

‘सरस्वत्यै’ इति ततः सिञ्चेत् पुष्पोदकेन च ।

सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्यायान्नाद्या याभिषिञ्चामि ।

स्नापयेत् फलतोयेन ततो ‘याः फलिनीरिति’ ॥ २६

ॐ याः फलिनी र्या अपफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ।

वृहस्पति-प्रसूता स्ता नो मुञ्चन्त्वथंहसः ॥ (ऋ ८।५।१०।१५)

ततो गन्धयुताग्भोभिः सावित्र्या चाभिमन्त्रितैः ।

(कस्तूर्यगुरुसत्त्वाद् गन्ध इत्यभिधीयते ॥)

चन्दनेनानुलिप्याथ ‘द्रुपदादिव’ इत्यृचा । ३०

द्रुपदादिव मुमुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव । पूतं पवित्रेणे-
वाज्यमापः शुद्धन्तु मैतसः ॥ (शुक्ल यजुः २०।२०)

‘समुद्रं गच्छ’ मन्त्रेण स्नापयेच्चन्दनोदकैः ।

समुद्रं गच्छ स्वाहान्तरिक्षं गच्छ स्वाहा । देवं सवितारं गच्छ
स्वाहा । मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा । अहोरात्रौ गच्छ स्वाहा ।
छन्दांसि गच्छ स्वाहा । देवं सवितारं गच्छ स्वाहा । यज्ञं गच्छ
स्वाहा । सोमं गच्छ स्वाहा । दिव्यं नभो गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरं
गच्छ स्वाहा । मनो मे हार्दि यच्छ । दिवं ते धूमो गच्छतु ।
स्वर्ग्योतिः पृथिवीं भस्मना पृण स्वाहा ॥ (शुक्ल यजुः ६।२१)

ततः सहस्रधाराकलशेनामलाग्भसा ।

सिञ्चेत् पुनः 'स्तां सवितुर्वरेण्यस्येति' मन्त्रतः ॥ ३१

तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्यां यामस्य
कण्वो अदुहत् प्रवीणां सहस्रधारापयसामहीं गां (कृष्णयजुः ४।४ ६।५)

सहस्रधारा-कलशे वस्तुषट्कं क्रमात् पुनः ।

निःक्षिप्य मन्त्रौ स्तन्त्रोक्तैः सिञ्चेत् षोढा वकीरिपुं ॥ ३२

(ओषधी-गन्धवीज-पुष्प-फल-रत्नानीति षट् ।)

तत्र 'या ओषधी' (२५) रित्थमोषधीषु मनु भवेत् ।

'रथे अक्षेति' गन्धेषु 'गन्धद्वारा' मथापि वा ॥ ३३

'आब्रह्मज्ञिति' बीजेषु पुष्पे पुष्पवती भवेत् ।

ओषधयः प्रतिगृभ्णीत पुष्पवतीः सुविष्पलाः अयं वो गर्भं
ऋत्विजः प्रज्ञथं सधस्थमासदत् । (शुक्ल यजुः ११।४८)

फलेषु पुष्पवत्येव रत्नेष्वाशुः शिशानकः । ३४

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः शोभणश्चर्षणीनां
संकन्दनोऽनिमिष एक वीरः शतश्रेणा अजयत् साकमिन्द्रः ।

(ऋ ८।५२।२।१)

पलं स्यादशभिष्टकैः पलानां तु शतद्वयं ।

षट् पञ्चाशद्युतं माति यत्र तं कलसं विदुः ॥ ३५

अष्टाभिः कलसैः प्रीत्या गोविन्दमभिषेचयत् ।

अकालमूलैः सुदृढैः सुकण्ठैश्च समोदरैः ।

शुद्धाम्भःपूरितै 'रेतो न्विन्द्र'मित्यादिकं पठन् ॥ ३६

एतो न्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना । शुद्धै रुक्थैर्वानृद्धांसं
शुद्ध आशीर्वान्ममत्तु ॥ इन्द्रः शुद्धो न आगहि शुद्धः शुद्धाभि-
रुतिभिः । शुद्धो रयिं नि धारय शुद्धो समद्धि सोम्यः ॥ इन्द्रः शुद्धो
हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि दाशुषे । शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं
सिषाससि ॥ (ऋ ६।६।३१।७-६)

तीर्थोद-पूरितैः कृष्णं सिञ्चेत षोडश-संख्यकैः ।

तुलसी-चन्दन-युतैः पठन् पुरुष-सूक्तकं ॥ ३७ ॥

ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिंश्च
 'सर्वतः स्पृष्ट्वा' * त्यतिष्ठद् दशाङ्गुलं ॥ १ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं
 यद्भुतं यच्च भाव्यं । उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥
 एतावानस्य महिमाऽतो ज्यायांश्च पुरुषः । पादोऽस्य विश्वा भूतानि
 त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत् पुरुषः पादो स्येहाभवत्
 पुनः । ततो विष्वक् व्यक्रामत् साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ ततो
 विराडजायत विराजो अधिपुरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्
 भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥ तस्माद् यज्ञात् सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यां ।
 पशूँस्तांश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥ ६ ॥ तस्माद् यज्ञात्
 सर्वहुतः ऋचः सामानि जज्ञिरे । छन्दाश्चसि जज्ञिरे तस्माद् यजु
 स्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्वा अजायन्त ये केचोभयादतः ।
 गावोह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ ८ ॥ तं यज्ञं वर्हिषी-
 प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः । तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥
 यत् पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं 'किमस्यासीत् किंवाहु
 किम्रूपादा' † उच्येते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः
 कृतः । ऊरू तदस्य यद् वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ ११ ॥
 चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । 'श्रोत्राद्वायुश्च प्राणाश्च
 मुखादग्नि रजायत' ‡ ॥ १२ ॥ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः
 समवर्त्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रा तथा लोको अकल्पयन् ॥ १३ ॥
 यत् पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत । वसन्ताऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्म
 इक्ष्मः शरद्धविः ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्तसमिधः कृताः ।
 देवा यद् यज्ञं तन्वाना अवधन्त पुरुषं पशुं ॥ १५ ॥ यज्ञेन यज्ञम-

* विश्वती वृत्वा । † किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा । ‡ सुखा-
 दिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद् वायुरजायत ।

यजन्त देवा स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नार्क महिमानः
 सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ (ऋ ८।४।१७।१८।१९।२०)
 अद्भ्यः संभृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्त्तताग्रे । तस्य त्वष्टा
 विदधूपमेति तन्मर्त्तस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥ १७ ॥ वेदाहमेतं पुरुषं
 महान्त मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् । तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः
 पन्था विद्यतेऽयनाय ॥ १८ ॥ प्रजापतिश्चरति गर्भेन्तरजायमानो
 बहुधा विजायते । तस्य योनिं परिपश्यन्ति धीरा स्तस्मिन् ह तस्थु
 र्भवतानि विश्वा ॥ १९ ॥ यो देवेभ्य आतपति यो देवानां पुरोहितः ।
 पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मणे ॥ २० ॥ रुचं ब्राह्मं जन-
 यन्तो देवा अग्रे तद्ब्रुवन् । यस्तत्रैवं ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवा असर्-
 वशे ॥ २१ ॥ ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्या बहोरात्रो पार्श्वे नक्षत्राणि
 रूपमश्विनौ व्यात्तं । इष्णन्निषाणामुम्म इषाण सर्वलोकं म इषाण ॥
 २२ ॥ (शुक्ल यजुः ३१।१७-२२)

ततोऽङ्गमार्जनं कृत्वा तद्वस्त्रं परिवर्त्य च ।

‘अभिवस्त्रेति’ मन्त्रेण सुवस्त्रे परिधापयेत् ॥ ३८

अभिवस्त्रा सुवसनान्यार्षाभिवेतुः सुदुवाः पूयमानः । अभिवन्त्रा
 भर्त्तवे नो हिरण्याभ्य श्वान्नाथेना देव सोम ॥ (ऋ ७।४।२०।४०)

यज्ञोपवीत-मन्त्रेण यज्ञसूत्रं निवेदयेत् ।

यज्ञोपवीतं परम पवित्रं प्रजापते यत् सहजं पुरस्तात् ।

आयुष्यमभ्यं प्रतिमुञ्च शुभ्रं यज्ञोपवीतं वलमस्तु तेजः ॥

सहदेवा सदाभद्रा सूर्यावर्ता कुशाग्रकैः ।

शिरीष-रजनीभ्याञ्च ‘काण्डात् काण्डेति’ मन्त्रतः ॥ ३९

निर्मन्त्रं च त—

काण्डात् काण्डात् प्ररोहन्ती पुरुषः परुषस्परि । एषा नो दूर्वा
 प्रतनु सदस्त्रेण शतेन च ॥ (शुक्ल यजुः १३।२०)

ततो निम्बराजीलवण-सर्पपैः ।

दृष्टिमुत्तार्य तोयेषु मत्स्यमोचनमाचरेत् ॥ ४०

गृहीपीठमथानीय कृत्वा पादाब्ज-धावनं ।

पुनराचमनीयानि यथाविधि निवेदयेत् ॥ ४१

मङ्गलार्थन्तु कलशं सजलं करकान्वितं ।

फलादि-सहितं रम्यं न्यसेदथ हरेः पुरः ॥ ४२

‘तच्चक्षु’रिति मन्त्रेण नेत्रोन्मीलनमाचरेत् ।

तच्चक्षु देवहितं ‘पुरस्ताच्छुक्र’ ❀ मुचरत् । पश्येम शरदः शतं
जीवेम शरदः शतं ॐ । ‘शृणुयाम शरदः शतं प्रब्रुवाम शरदः शत-
मदीनाः स्याम शरदः शतं । भूयश्च शरदः शतान्’ † ॥ (ऋ५।५।११।१६)

‘अञ्जते’ति तु मन्त्रेण विधाय नयनाञ्जनं ॥ ४३

अञ्जते भ्यञ्जते समंजते क्रतुं विदन्ति मधुनाभ्यञ्जते । सिन्धो-
रुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षुणं हिरण्यपावाः ‘पशुसांशु’ ‡ गृभ्णते ॥
(साम उ १६।४)

रोचना-तिलकं कुर्याद् ‘युञ्जन्ती’ ति तु मन्त्रतः ।

युञ्जन्ति ब्रह्मरुस चरन्तं परितस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥
(शुक्ल यजुः २३।५)

दूर्वा अष्टोत्तरशतं तूलपञ्जीश्च मङ्गलाः ।

ततो मात्रादि-हस्तेन धारयेदस्य मस्तके ॥ ४४

होमं तिलानां दानञ्च वापञ्चाथ समाचरेत् ।

तथाहि—उद्धर्तनं तिलैः स्नानं हवनं वपनं तथा ।

कुर्याद् दानादने चेति षट्तिज्जी नावसीदति ॥ इति ४५

दत्त्वा पुष्पाणि माद्यानि ‘दीर्वायुत्वे’ त्यृचा ततः ।

पातं प्रतिहरं रम्यं वध्नीयान्मणिवन्धके ॥ ४६

❀ शुक्रमुचरत् । । इत्यधिकः, वेदं न दृश्यत । ‡ पशुमपूजु ।

१४]

गौडीय-गौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

दीर्घायुत्वाय वलाय वर्चसे सुप्रजस्त्वाय चासा अथो जीव शरदः
शतं ॥

‘प्रतिपदसीत्यादर्श’.....

प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वा अनुपदस्यनुपदे त्वा सम्पदसि सम्पदे
त्वा तेजोसि तेजसे त्वा ॥ (शुक्ल यजुः १५।८)

‘घृतवत्या’ घृतं तथा । प्रदर्श्य.....

घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुधे सुपेशसा ।
द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥
(ऋ ५।१।१४१)

चामरेणाथ ‘वातो वा मने’त्यभिवीजयेत् ॥ ४७

वातो वा मनो वा गन्धर्वा सप्तविंशतिः । ते अग्रेष्वमयुञ्जंस्ते
अस्मिञ्जवमादधुः ॥ (शुक्ल यजुः ६।७)

ततो ‘हिरण्यरूपे’ति भूषणं विनिवेदयेत् ॥

हिरण्यरूपः स हिरण्यसंहगपान्नपात् सेदु हिरण्यवर्णः । हिर-
ण्ययात् परियोने निषद्या हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै ॥ (ऋ २।७।२३।१०)

ततः कृते तु गोदाने वन्दापनमिदं भवेत् ॥ ४८

महीगन्धादिभिर्द्रव्यै स्तत्तन्मन्त्र-समन्वितैः ।

(मही गन्धः शिला धान्यं दूर्वा पुष्पं फलं दधि ।

घृत-स्वस्तिक-सिन्दूरं शङ्ख-कज्जल-रोचनाः ॥ ४९

सिद्धान्नं काञ्चनं रौप्यं ताम्रं सिद्धार्थ-दर्पणौ ।

दीपः प्रशस्तपात्रञ्च वन्दनीयाः शुभे दिने ॥ ५०)

‘भूरसि’ इति मही । (६) पूर्वोक्त एव । गन्धं—‘त्वां गन्धर्वा’ इति ब्रुवन् ।

‘त्वां गन्धर्वा अखनं स्त्वामिन्द्र स्त्वां बृहस्पतिः । त्वामोषधे
सोमो राजा विद्वान् यस्मादमुच्यत ।’ (शक्ल यजुः १२।६८)

‘प्र पर्वतस्येति’ शिलां.....

प्र पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठान्नावश्चरन्ति स्वसि च द्यानाः । ता
आववृत्तं न धरागुदक्ता अहिं ब्रध्न्यमनु रीयमाणाः । विष्णी विक्रम-
णमसि विष्णो विक्रान्तमसि विष्णोः क्रान्तमसि ॥ (शुक्लयजुः १०।१६)

धान्यं ‘धान्यमसीति’ च ॥ ५१

ॐ धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय
त्वा दीर्घामनुप्रसिति मायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति-
गृभ्नात्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयोसि (शुक्लयजुः १।२०)

दूर्वा काण्डात् काण्डेति ।

ॐ काण्डात् काण्डात् प्ररोहन्ती पुरुषः परुषस्परि । एषा नो
दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च । (शुक्लयजुः १३।२०)

पुष्पं—ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि
रूपमश्विनौ व्यात्तं । इषणन्निषाणामुम्म इषाण सर्वलोकं म इषाण ॥
(शुक्लयजुः ३१।२२)

फलं—ॐ याः फलिनी र्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ।
बृहस्पति-प्रसूता स्ता नो मुञ्चत्वथंहसः ॥ (ऋ ८.५।१०।१५)

दधि—ॐ दधि कावृणो अकारिषं जिष्णो रश्वस्य वाजिनः ।
सुरभि नो मुखाकरतृप्रणा आयुथ्षि तारिषत् ॥ (ऋ ३.७।१३।६)

घृतं—ॐ घृतवती भुवनानामभिश्चियोर्वी पृथ्वी मधुदुधे सुपेशसा ।
द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥

(ऋ ५.१।१४।१)

स्वस्तिकं—ॐ स्वस्ति नः इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्व-
वेदाः । स्वस्ति न स्तादर्योऽरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

(ऋ १।६।१६।६)

सिन्दूरं—ॐ सिन्धोरिव प्राध्वने शुघनासो वातप्रमियः पतयन्ति
यद्वाः । घृतस्य धाराः अरुषो नवाजी काष्ठाः भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्व-
मानः ॥ (ऋ ३ टा ११७)

शंखं—ॐ अग्नि ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः तमीमहे
महागयम् ॥ (शुक्ल यजुः २६।६)

अञ्जनं—ॐ समिद्धो अञ्जनकृदरं मतीनां घृतमग्ने र्मधुमत्
पिन्वमानः । वाजी वहन्वाजिनां जातवेदो देवानां रक्षि प्रियमा
सधस्थं ॥ (शुक्ल यजुः २६।१)

रोचनां—ॐ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परितस्थुषः । रोचन्ते
रोचना दिवि ॥ (शुक्ल यजुः २३।५)

सिद्धाक्षं—अन्नात् परिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिवत् । क्षत्रं पयः
सोमं प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं । विपानश्च शुक्रमन्धसऽ
इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो मृतं मधु ॥ (शुक्ल यजुः १६।७५-७२)

काञ्चनं हिरण्येति—ॐ हिरण्यरूपः स हिरण्यसंहगपांनपात् सेदु
हिरण्यवर्णः । हिरण्ययात् परियोने निषद्या हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै ॥
(ऋ २।७।२३।१०)

रूप्यं—ॐ रूपेण वो रूपमभ्यागांतुथो वो विश्ववेदा विभजतु ।
ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्र दक्षिणाः । विश्वं पशव्यंतरिक्षम् । यतस्त्र
सदस्यैः ॥ (शुक्ल यजुः ७।४५)

ताम्रं—असौ य स्ताम्रा अरुण उत वभ्रः सुमङ्गलः । ये चैनश्च
रुद्रा अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषाश्च हेड ईमहे ॥
(शुक्ल यजुः १६।६)

सिद्धार्थं—ॐ रक्षोहणं वलगहनं वैष्णवीमिदमहं तं वलगमुत्
किरामि । यं मे निष्टनो यममात्यो निचखानेदमहं त वलगमुत्किरामि ।

यं मे सवन्धु र्धमसवन्धु निचस्वानेदमहं तं बलगमुत किरामि । यं मे सजातो यमसजातो निचस्वानोत्कृत्वा किरामि ॥ (शुक्लयजुः ५।२३)

दर्पणं—ॐ प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वा अनुपदस्यनुपदे त्वा सम्पदसि सम्पदे त्वा तेजोसि तेजसे त्वा ॥ (शुक्लयजुः १५।८)

दीपं—‘श्रिये जात’ इति क्रमादेकैकमादरात् वन्दापयेत् ॥

ॐ श्रिये जातः श्रिय आनिरियाय श्रियं वयो जरितृभ्यो दधातु । श्रियं वसानो अमृतत्वमायन् भवन्तु सत्या समिथा मितद्रौ ॥

(ऋ ७।४।४।४)

तत आमरेण गायत्र्या । ततः सर्वैरेभि मङ्गलवस्तुभिः —

पूर्णं प्रशस्तपात्रञ्च पाणिभ्यां धारयेत् कृती ।

पठन् ‘स्वस्ति न इन्द्रेति’ मही गन्ध शिलेति च ॥ १२

वन्दापयेदवहितः शनै र्वारत्रय मुदा ।

(महीगन्धशिलाधान्यं दूर्वा पुष्पं फलं दधि ।

घृतं स्वस्तिक-सिन्दूरं शंखं कज्जलरोचना ।

सिद्धान्नं काञ्चनं रूप्यं ताम्रं सिद्धार्थदर्पणौ ।

दीपं प्रशस्तपात्रञ्च वन्दनीया शुभे दिने ॥)

उपायनोपनयनं ततो गोकुल-वासिभिः ।

अथ संमाननं तेषां वस्त्रगन्धस्नगादिभिः ॥ १३

‘धूरसीति’ ततो धूपं—

ॐ धूरसि धूर्ध्व धूर्वन्तं धूर्वतं योऽस्मान् धूर्वति तं धूर्ध्व यं वषं धूर्वामः । देवानामसि वहितमथं सस्नितमं पप्रितमं जुष्टमं देवहूतमं ।

(शुक्ल यजुः १।८)

दीपं—ॐ अग्निर्ज्योतिरित्युक्ता दीपं निवेद्य हरये ।

ॐ अग्निर्ज्योतिर्यज्योतिरग्निः स्वाहा । सूर्यो ज्योतिर्यज्योतिः सूर्यः स्वाहा । अग्निर्वचो ज्योतिर्वचः स्वाहा । सूर्यो वचो ज्योतिः

१८]

गौडीयगौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

वैश्वः स्वाहा । ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा । (शुक्ल यजुः ३१)

निवेद्यानि निवेदयेत् ।

क्षीरसार-कृतान् काकान् गृध्रानपि सिताकृतान् ।

तिललड्डुनि लाजांश्च पायसं पानकानि च ॥ ५४

चतुर्विधानि चान्नानि रसै र्यक्तानि षड्विधैः ।

संपूर्णे भोजने वृत्ते दद्यादाचमनं हरेः ॥ ५५

ततो निवेद्य ताम्बूलं घनसारादि-संस्कृतं ।

महानीराजनं कुर्यादारात्रीति तु मन्त्रतः ॥ ५६

सौवर्णे राजते कांश्ये स्थाले परम-शोभने ।

कुङ्कुमेन लिखेत् पद्मं वसुपत्रं मनोहरं ॥ ५७

तत कर्णिकायां पिष्टेन दीपपात्रे विनिर्मिते ।

दीपमेकं विनिक्षिप्य वसुपत्रेऽष्टदीपकान् ॥ ५८

यव-गोधूम-दुग्धादि-रचितान् शर्करायुतान् ।

मूलमन्त्रेण चाभ्यर्च्य तत आरात्रिकं कृती ॥ ५९

स्थालकं तत् समुद्धृत्य मस्तकान्तं पुनः पुनः ।

नव वारान् भगवत स्ततो नीराजनं चरेत् ॥ ६०

‘द्यौः शान्ति’ रिति मन्त्रेण विहिते शान्तिकर्मणि ।

द्यौः शान्ति रन्तरिक्षं शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्ति-
रौषधयः शान्ति र्वनस्पतयः शान्ति विश्वे देवाः शान्ति ब्रह्म शान्तिः
सर्वं शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरोध ।

(शुक्ल यजुः ३६।१७)

आरात्रि मन्त्रः—अभिषिच्यैव दूर्वाद्यैः ‘समुद्रे’त्यादि-मन्त्रतः ॥ ६१

समुद्रज्येष्ठाः सलिलस्य मध्यात् पुनाना यन्त्यनिविषमनाः ।
इन्द्रो या वज्री वृषभो रराद आपो देवीरिह मामवन्तु । या आपो
दिठ्या उत वा ज्ञवन्ति खनित्रिमा उत वा याः स्वयञ्जाः । समुद्रायां

याः शुचयः पावका स्ता आपो देवीरिह मामवन्तु— इत्यादयः । *

(ऋ ५।४।१६।१-२)

‘अद्दीदिन्द्रेति’ मन्त्रेण तमर्वन्तमृचाथवा ।

ब्राह्मणैः प्रीतमनसा आशीर्वचनमाचरेत् ॥ ६२

अद्दीदिन्द्र प्रस्थितेमा हवींषि च नो दधिष्व पचतोत सोमं ।

प्रयस्वन्तः प्रति पुय्यामसि त्वा सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥

(ऋ दा६।२३।८)

तमर्वन्तं न सानसिमरुषं न दिवः शिशुं । मर्मृज्यन्ते दिवे
दिवे ॥ बोधद्यन्मा हरिभ्यां कुमारः साहदेव्यः । अच्छा न हूत
उदरं ॥ उतत्या यजता हरी कुमारात् साहदेव्यात् । प्रयता सद्य
आददे ॥ एष वां देवावश्विना कुमारः साहदेव्यः । दीर्घायु रस्तु
सोमकः ॥ तं युव देवावश्विना कुमारं साहदेव्यं । दीर्घायुषं
कृणोतन ॥ (ऋ ३।५।१६।६-१०)

ततः स्तुवीत गोविन्दं पौराणै वैदिकैरपि ।

सूक्तै र्मन्त्रै रहस्यैश्च स्तवैः स्तोत्रैश्च भक्तिमान् ॥ ६३

दिवसं गमयन्नेवं हरिप्रियजनैः सह ।

व्रतादिपूर्वकं कुर्याद् भविष्योत्तर-दृष्टिः ॥ ६४

निशांथे भगज्जन्मभिक्षेकादि-रुक्मलं ।

गातनृत्यादिभिश्चान्न विदध्याज्जागरोत्सवं ॥ ६५

ततः प्रभाते निष्पाद्य व्रजेन्द्रोत्सवमुत्तमं ।

भक्त्या महाप्रसादान्नं भुञ्जीत सह वैष्णवैः ॥ ६६

लोकवद् गोकुलस्यापि व्यवहारादि-दर्शनात् ।

‘जन्मर्चायोगे रुमवेतयोषितां चकारसूनो रभिक्षेचनं सती ।

* यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यं जनानां
मधुश्चुतः शुचयो याः पावका स्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ।

२०]

गौडीयगौरव-ग्रन्थ-गुच्छः ।

जन्मदां तेऽद्य भवति विप्रेभ्यो देहि गाः शुचिः ॥

'गोमूत्रेण स्नापयित्वा पुन गौरजसार्भक'मित्यादि दृष्ट्या दशमाद्
(६२०) ब्रजभावेन सेविता ।

एष जन्मतिथि-स्नानविधिः कृष्णस्य कीर्तितः ।

य एवं विधिना कुर्यात्तस्य सुष्ठु फलं शृणु ॥ ६७

गोविन्दस्य प्रियो भूत्वा गाढ-प्रेमभरान्वितः ।

धृन्दावने सदा तस्य साक्षात् सेवां समाचरेत् ॥ ६८

इति श्रीरूपगोस्वामि-विरचितः श्रीकृष्णजन्माष्टमी-स्नानविधिः
समाप्तिभगवत् ।

